

Фразеологія

Фразеологія — розділ мовознавчої науки, що вивчає фразеологізми.

Фразеологізм — стійке сполучення слів, яке за значенням дорівнює одному слову (зарубати на носі — запам'ятати; як кіт наплакав — мало; розбити глек — посваритися).

У реченні фразеологізм виступає одним членом речення (Ми ніколи не кривили душею: *ми* - підмет, *не кривили душею* - присудок).

Фразеологізми можуть утворювати	
Синонімічні ряди	Антонімічні пари
(п'ятами наживати — дати драла — винести ноги)	(хоч голки збирай — хоч око виколи)

Основні джерела походження фразеологізмів

Мова народу	заварити кашу, тримати язик за зубами
Усна народна творчість	язиката Хвеська
Біблія	і один у полі воїн, земля обітована, наріжний камінь
Антична міфологія	ахіллесова п'ята, дамоклів меч

Близькими до фразеологізмів є прислів'я, приказки (*Що посієш, те й пожнеш. Судженого конем не об'їдеш*), крилаті вислови — загальновідомі слова видатних людей (*Борітеся — поборете*. Т. Шевченко), афоризми — стислі узагальнені думки (*Краще вмерти стоячи, ніж жити на колінах*).

Найуживаніші фразеологізми:

Альфа і омега — початок і кінець, основне.

Ані рудої миші — безлюдно.

Байдики бити — ледарювати, нічого не робити, байдикувати.

Баляндраси (ляси) точити — вести пусті розмови, розповідати що-небудь нецікаве, вигадане.

Бачити смаленого вовка — потрапляти в небезпечні ситуації, бути досвідченим.

Бити лихом об землю — не зважати на сумні обставини, не журитися.

Бити у хвіст і в гриву — дуже сильно діяти.

Бісики пускати — дивитися на когось грайливо, залицятися.

Брати бика за роги — діяти рішуче, енергійно.

Брати на кпини — насміхатися.

Бути на коні — мати успіх.

Бути на сьомому небі — радіти, бути задоволеним.

Вавилонське стовпотворіння — метушня, безладдя, сум'яття, галас.

Веремію закрутити — затіяти щось неприємне, зчинити сум'яття.

Вивести на чисту воду — викрити кого-небудь у нечесних діях.

Вилами по воді писано — невідомо, як буде.

Вискочити як Пилип з конопель — зненацька, недоречно.

Витрішки продавати — дивитися на когось (щось) із надмірною цікавістю.

Від букви до букви — від початку до кінця, дуже уважно.

Віддати пальму першості — визнати чиюсь перевагу в чомусь.

Вітер у голові — несерйозний, легковажний.

Воду решетом носити — даремно витратити сили.

Годувати жданіками — обіцяти кому-небудь щось зробити, але не виконувати обіцяного.

Гордіїв вузол — про складне переплетіння різних обставин; про заплутані питання.

Горобина ніч — темна, дуже буряна ніч із дощем, градом, блискавицями.

Грати очима — кокетувати.

Гріти чуба — виконувати важку роботу, докладати великих зусиль.

Давати відкоша — виявляти рішучу протидію, гостро заперечувати, різко відповідати. Дати гарбуза — відмовити під час сватання.

Дамоклів меч — постійна небезпека, неприємність.

Десята вода на киселі — про дуже далеку рідню.

Дивитися вовком — дивитися неприязно, сердитися.

Дрижаки хапати — мерзнути; перебувати в стані нервового збудження.

Душа в душу — жити дружно.

Заговорювати зуби — задурювати голову кому-небудь.

За холодну воду не братися — ледарювати.

Знову за рибу гроші — наполягати на чому-небудь; настирливо домагатися чогось; повторювати те саме.

Золота молодь — діти з дуже заможних сімей, які поводять себе всупереч громадським нормам, оскільки впевнені у своїй безкарності.

Золоте правило — найкраща в усіх випадках форма поведінки.

Золоті верби ростуть — нічого путнього не виходить.

З-під ринви на дощ — потрапити з однієї неприємності в іншу, ще гіршу.

З себе вискакувати — дуже старатися.

В ступі не втовкти — важко, неможливо розібратися в чиїх-небудь плутаних, непослідовних діях.

Кадити фіміам — улесливо звеличувати, прославляти кого-небудь.

Каїнова печать — братовбивчий злочин.

Каліф на годину — про людину, яка наділена владою або захопила владу на короткий відтинок часу.

Міняти шило на швайку — робити зміни без користі.

На голові ходити — пустувати, бешкетувати.

На голову вилізти — поводитися зухвало.

Накивати п'ятами — утекти.

Накрити мокрим рядном — накинутися з погрозами, докорами.

На вербі груші — нісенітниця, дурниця.

Не бачити лісу за деревами — не помічати головного.

Нема кебети — не мати вміння, хисту, здібності до чогось.

Не обібратися лиха — мати багато клопоту.

Ні за цапову душу — цілком даремно.

Ні тепер ні в четвер — ніколи, ні за яких обставин.

Обдерти як липку — забрати що-небудь у кого-небудь.

Обітована земля — заповітна мета, мрія.

Останній з могокан — найстаріший, єдиний у своєму роді представник покоління.

Пальці знати — зробити що-небудь недбало, невміло, грубо.

Пахне смаленим — загрожує небезпека.

Пекти раків — червоніти.

Перейти рубікон — зробити вирішальний крок, прийняти безповоротне рішення.

Порости в пір'я — змужніти, набратися сил.

Пороху не видумає — мати пересічні здібності.

По струні ходити — підкорятися, виконувати всі побажання когось.

Прикусити язика — замовкнути.

Притча во язицех — бути об'єктом постійних пересудів.

Прокрустове ложе — надумана мірка, під яку підганяють усі явища, різні за своєю природою, ознаками, фактами.

П'яте колесо у возі — щось зайве, непотрібне.

Розбити глек — посваритися.

Руки нагріти — нажитися в нечесний спосіб.

Руки опускаються — втратити інтерес до чогось, ставати бездіяльним.

Руки сверблять — дуже кортить.

Рукою сягнути — дуже близько.

Ряст топтати — жити.

Сидіти на двох стільцях — поділяти дві різні думки.

Сізіфова праця — безрезультатна, дуже виснажлива, важка й безкінечна робота.

Сіль землі — найвидатніші представники певної суспільної групи.

Сім п'ятниць на тиждень — легко й часто змінювати погляди.

Скорчити Лазаря — прикинутися нещасним, безпомічним, безталанним.

Співати дифірамби — вихваляти.

Спіймати облизня — залишитися ні з чим.

Сходити на пси — зводитися нінащо.

У свинячий (собачий) голос — несвоєчасно, дуже пізно.

Хома невірний — про людину, яка в усьому сумнівається, нікому не вірить.

Хоч в око стрель — дуже темно.

Хоч голки збирай — видно, ясно.

Хоч греблю гати — дуже багато.

Хоч з лица воду пий — дуже вродливий.

Хоч кіл на голові теши — про вперту, неслухняну людину.

Хоч конем грай — дуже просторо.

Хоч мак сій — тихо.

Хоч у вухо бгай — м'який характером, спокійної вдачі.
Через дорогу навприсядки — не мати прямих родинних зв'язків.
Яблуко розбрату — якась причина сварки, ворожнечі.
Як горохом об стіну — не можна вплинути на когось.
Як горох при дорозі — про беззахисну людину.
Як за гріш маку — дуже багато; про щось малокоштовне.
Як з гуски вода — ніщо не впливає, не діє на когось.
Як із рога достатку — невичерпно, у дуже великій кількості.
Як кіт наплакав — дуже мало.
Як мокро горить — дуже повільно, ледве-ледве.
Як муха в окропі — про моторну, вертку людину.
Як сніг на голову — несподівано, раптово.
Як собака на сіні — ні собі, ні іншим.
Як у Бога за пазухою — почуватися спокійно, затишно.
Яку воду опущений — засмучений, розгублений.

1. Увідповідніть фразеологізм із його синонімом.

<i>Синонім</i>	<i>Фразеологізм</i>
А заходити збоку	1 ні пари з вуст
Б за версту почути	2 теревені правити
В плескати язиком	3 грати очима
Г рота не розкрити	4 починати здалека
Д пускати бісики	

2. Увідповідніть фразеологізм із його антонімом.

<i>Антонім</i>	<i>Фразеологізм</i>
А спасти з лица	1 підносити до небес
Б ударити по руках	2 нагуляти жиру
В заварити кашу	3 дати відкоша
Г язик без кісток	4 слова не видавиш
Д давати прочухана	

3. Доберіть до кожного фразеологізму антонім.

<i>Антонім</i>	<i>Фразеологізм</i>
А ставати дибки	1 тримати в чорному тілі
Б гладити по голові	2 розкрити карти
В ходити довкола	3 викинути з голови
Г не йти з думки	4 мозолити руки
Д ганяти собак	

4. Увідповідніть фразеологізм із його значенням.

<i>Значення</i>	<i>Фразеологізм</i>
А бути у відчаї	1 поливати брудом
Б лементувати	2 варити воду
В жити	3 топтати ряст
Г ганьбити	4 вити вовком
Д знущатися	

5. Доберіть до кожного фразеологізму синонім.

<i>Фразеологізм</i>
1 зарубати на носі
2 бувати в бувальцях
3 сісти в калюжу
4 зривати маску
<i>Синонім</i>
А виводити на чисту воду
Б облизня піймати
В намотати на вус
Г стелитися під ноги
Д знати, де раки зимують

6. Доберіть до кожного фразеологізму антонім.

<i>Фразеологізм</i>
1 очей не відведеш
2 вискочити на сухе
3 голки не підточиш
4 палицею кинути
<i>Антонім</i>
А через пень-колоду
Б за тридев'ять земель
В хоч голки збирай
Г потрапити в павутину
Д з душі верне